

अर्थ

"अर्थ एव प्रधानः" इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।
—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष ३३

पुणे, बुधवार १९ जुलै, १९६७

अंक १४

आमचे ग्राहक, आणि नाराज ?

☉ छे: ! आम्ही बेळगाव बँकेतील कर्मचारी आमच्या ग्राहकांना केव्हाही नाराज होऊच देत नाही; मग त्यांचे आमच्याकडे कसल्याही प्रकारचे काम असो ! महाराष्ट्र व म्हैसूर राज्य आणि गोवा येथील आमच्या ३८ शाखांच्यामार्फत आपले कोणत्याही प्रकारचे बँकिंगचे काम करण्यास आम्ही तत्पर आणि उत्सुक आहो. तुमचा आमच्याशी व्यवहार म्हणजे उभयतांना पूर्ण समाधान !

दि बेळगांव बँक लिमिटेड

(शेड्यूल्ड बँक : स्थापना १९३०)

आपल्या नजीक असलेल्या आमच्या शाखेला आजच भेटा.

मुंबई शाखा : नरसीनाथ स्ट्रीट, मांडवी, मुंबई ९.

वैश्य को-ऑपरेटिव्ह बँक लि.

स्थापना : १९४५]

७, मुगभाट रस्ता, मुंबई-४.

[टेलिफोन ३५६५०९

(१) बचत खाते :—व्याजाचा दर : द. सा. द. शे. रु. ४=००

(२) महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख गावांवर डिमांड ड्राफ्ट उपलब्ध

(३) खास बचत योजना :—घरी बसून खात्यात पैसे भरता येतात.

अधिक तपशिलासाठी लिहा अथवा भेटा.

मॅनेजर—ना. शं. कानिटकर

दातांच्या स्वच्छतेसाठी

★ माकडछाप म्हणजेच काळी टूथ पावडर ★

हिंदी लोक परत येणार—एडन ह्या ब्रिटिश वसाहतीमधील अस्थिर राजकीय परिस्थितीला कंटाळून १ हजार हिंदी नागरिक भारताला परत येत आहेत. एडनमध्ये सुमारे ४ हजार हिंदी लोक व्यापारधंद्याच्या निमित्ताने गेलेले आहेत. ब्रिटिश लष्कराने हिंदी लोकांना बोटीपर्यंत सुखरूप पोचविण्याची कामगिरी केली. हिंदी लोक आपल्या मालमत्तेची विक्री करू लागले आहेत.

स्वाजगी परदेशी भांडवलाची गुंतवणूक—१९६६-६७ सालात स्वाजगी मालकीच्या ६८-७ कोटी रुपये भांडवलाची गुंतवणूक भारतात करण्यात आली. सर्वात अधिक म्हणजे १६ कोटी रुपयांची गुंतवणूक अमेरिकेने केली. अमेरिकेच्या सालो-साल ब्रिटनकडून ४८ कोटी रुपयांचे स्वाजगी भांडवल गुंतविण्यात आले.

जागतिक शांतता आणि मैत्रीसाठी उत्सव—मेक्सिको येथे पुढील वर्षी ऑलिंपिक सामने भरविले जाणार आहेत, त्यांना जोडून जागतिक शांतता आणि मैत्री ह्यांच्या सिन्डीसाठी सांस्कृतिक कार्यक्रम आखण्यात येणार आहेत. त्यासाठी सहागार नियुक्त करण्यात आले आहेत, त्यांत श्रीमती कमलादेवी चडोपाध्याय ह्यांचा समावेश आहे.

पश्चिम आशिया धोरणामुळे नुकसान—अरब-इस्राएल संघर्षातील भारताचे धोरण नापसंत पडून कित्येक उतारूनी एअर इंडियाने प्रवास करण्याची आपली तिकिटे रद्द करण्याचा सपाटा चालविला आहे; ते दुसऱ्या देशांच्या विमानांनुन जाऊ लागले आहेत. एअर इंडियाच्या उतारूपैकी ७९% उतारू परदेशी असतात.

आन युवर टेलिफोन योजना—ही योजना १९५० साली सुरू झाली, तेव्हापासून आतापर्यंत ह्या योजनेखाली १,००,००० टेलिफोन बसविण्यात आले आहेत. भारतातील टेलिफोन्सची एकूण संख्या ९ लक्ष, २० हजार एवढी आहे. म्हणजे, प्रत्येक नववा टेलिफोन वरील योजनेखालचा आहे.

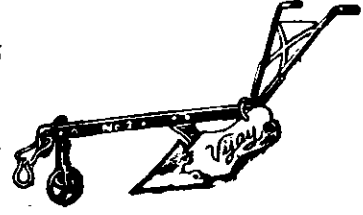
हेरगिरीसाठी स्थानबद्धांत हिंदू-शीख—हेरगिरीसाठी भारत संरक्षण कायद्याखाली स्थानबद्ध केलेल्या काश्मीरमधील १२५ लोकांत पाकिस्तान्यांच्याप्रमाणे हिंदू आणि शीख लोकहि आहेत, असे सी. आय. डी. चे टेप्युटी इन्स्पेक्टर जनरल श्री. सुरेंद्रनाथ ह्यांनी प्रकट केले.

चीनचा अमेरिकेशी व्यापार—व्हीएटनाम युद्धासाठी चीन अमेरिकेला पोलाद पुरवित आहे, असा 'दि न्यू टाइम्स' ह्या रशियन मासिकाने आरोप केला आहे. चीन भांडवलदारीच्या देशांशी व्यापार करतो, त्याचप्रमाणे ज्योडेशिया, द. आफ्रिका ह्यासारख्या वर्णद्वेषी देशांशी व्यापार करतो, असे त्या मासिकाने म्हटले आहे. ह्या देशांशी चीनचा व्यापार दसपट वाढला आहे.

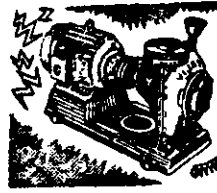
सेनाख्यात प्रदेशासाठी नवे चलन—इस्राएलने व्यापलेल्या अरब प्रदेशासाठी त्या देशाने नव्या चलनी नोटा छापण्याचे ठरविले आहे.

महाराष्ट्र सरकारने
तगाईवर मंजूर केलेले

“विजय” नांगर
वापरा. ४, ६ व ८ बेली
फाळ व सुटे भाग

तसेच विजय सॅट्रिफ्युगल पंप्स

विजय पंपिंग सेट

३ हॉप - २.५
५ हॉप - ३.५
५ हॉप - ५.५
श्रीलंकात मजबूत व कार्यक्षम
कारणाने मलया मीटररील
विजय पंप सेट वापरा
न्यू विजय इंडस्ट्रीज लि.
वि. एम. बाग, सांगली महाराष्ट्र

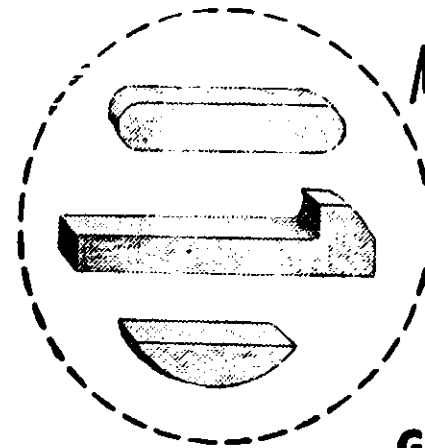
१' ते ४" बेल्ट
ड्राइट व
डायरेक्टर
कपलड, शिवाय

बोअरिंगचे हॅंड पंप्स, हॅंड रहाट, इ. इ.

- न्यू विजय इंडस्ट्रीज लि. -

(वि. एम. बाग - सांगली महाराष्ट्र)

BUT FOR KEY APPLICATION TO MACHINES -

Make doubly sure
by fitting

MANUFACTURERS OF
MACHINE SPARE PARTS & TOOLS

GADRE BANDHU
MADHAVNAGAR (S.R.)
INDIA

पुण्यांत याळ तेव्हां—

उद्यान
निवास

या नवीन. आधुनिक
आकर्षक व सर्वकष निवासामध्येच
कुटुंबासमवेत रहाण्यास या माफक दर

टेलिफोन
५७७९९

(माहिती मागवा) उद्यान प्रासाद
स्काऊट गाऊड सोरो, पुणे २

★ अर्थ ★

बुधवार, १९ जुलै १९६७

संस्थापक :
प्रा. वामन गोविंद काळे
 संपादक :
श्रीपाद वामन काळे

उद्योगधंद्यावर मंदीची अवकळा पसरत आहे

गेल्या काही महिन्यांत भारतामधील उद्योगधंद्यावर मंदीची अवकळा पसरत चालली आहे. सरकारी मालकीच्या औद्योगिक संघटनाही त्यातून सुटलेल्या नाहीत. ह्या परिस्थितीवर उपाय म्हणून भारत सरकारच्या उद्योगखात्याने त्याच्या अखत्यारीत असणाऱ्या कारखान्यांना आपल्या उत्पादनात विविधता आणण्याची सूचना केली आहे. कारण, आतापर्यंत ह्या कारखान्यात तयार होणाऱ्या मालाला बाजारात असणारी मागणी कमी होत चालली आहे. सार्वजनिक मालकीच्या विभागात अग्रगण्य असलेल्या हिंदुस्थान मशीन टूल्स ह्या कारखान्याने एका जर्मन कंपनीच्या साहाय्याने छापखान्याची यंत्रे तयार करण्याचा विचार चालविला आहे. दुर्गापूर पोलाद कारखान्यातील एका विभागात कोळसा खणण्याची यंत्रसामग्री तयार करण्यात येते. परंतु खुद्द कोळशाचीच मागणी घटल्यामुळे अशा यंत्रसामग्रीची मागणीही उतरत चालली आहे. तेव्हा आता ह्या विभागात बंदरांना लागणारी यांत्रिक सामग्री तयार करण्याच्या सूचना देण्यात येत आहेत. मंदीचा अधिक जबर फटका रेल्वेसाठी लागणाऱ्या बांधकाम साहित्याच्या निर्मितीला बसला आहे. रेल्वेला लागणाऱ्या मालवाहू डब्यांच्या उत्पादनात कपात करण्यात आली आहे. कारण, मालवाहतूकच बेताबाताने होत आहे. परिणामी पश्चिम बंगालमधील बरेच एंजिनिअरिंगचे कारखाने पूर्णतः अगर अंशतः बंद पडले आहेत किंवा पडत आहेत. ह्या परिस्थितीवर सरकारजवळ तयार उतारा नाही. अर्थव्यवस्थेच्या नाडीचे ठोके अधिक जलद पडू लागले आणि पाऊसपाणी समाधानकारक होऊन धान्याचे व शेतीचे उत्पादन वाढले तरच ह्या परिस्थितीतून बाहेर पडता येईल.

साखरेच्या धंद्यावर ओढवलेले संकट

हिंदमधील साखरेच्या धंद्यावर आणीबाणीचा प्रसंग ओढवल्याचे सांगण्यात येत आहे. साखरेच्या उत्पादनात घट होत गेली तर काही वर्षांतच भारताला साखरेची आयात करावी लागण्याचा संभवही दिसत आहे. उत्तर प्रदेशातील ७२ साखर कारखाने अपुऱ्या उसपुरवठ्यामुळे नेहमीपेक्षा लवकर बंद करावे लागले. त्यामुळे सुमारे ६० हजार साखर कामगारांना रोजगाराला मुकावे लागले. ही परिस्थिती चमत्कारिक वाटण्यासारखी आहे. कारण, उत्तर प्रदेश आणि बिहार ह्या राज्यांत साखरेचे

कारखाने प्रथम स्थापन करण्यात आलेले आहेत ही दोन राज्ये साखरेच्या उत्पादनाची आद्य केंद्रे आहेत. अलीकडे इतर राज्यांतूनही साखरेचे बरेच कारखाने निघाले असले तरी अजूनही साखरकारखान्यांच्या एकूण संख्येपैकी दोनतृतीयांश कारखाने ह्याच दोन राज्यांतून आहेत. भारतात उसाच्या लागवडीखाती जितकी जमीन आहे त्यापैकी निम्म्यापेक्षा अधिक जमीन एकट्या उत्तर प्रदेशातली असे. उत्तर प्रदेशामधील शेतीच्या उत्पादनात दोन वर्षांपूर्वीपर्यंत उसाच्या उत्पादनाला मानाचे स्थान होते. कारण, उसापासून होणारा नफा भरपूर असे. परंतु गेल्या दोन वर्षांत ह्या चित्रात बदल घडून येत होता. शेतकऱ्यांना असे आढळून आले की उसाची लागवड करण्यापेक्षा संकरित मका आणि संकरित गव्हाची लागवड केली तर त्यात अधिक पैसा मिळतो. ह्या पिकामुळे शेतकऱ्यांना तिप्पट ते चौपट अधिक उत्पन्न होते. परिणामी उसाखालील लागवडीचे क्षेत्र कमी झालेले आहे. उसाच्या पुरवठ्याची टंचाई भरून काढण्यासाठी उत्तर प्रदेश शेतकी विद्यापीठाने बीट कंदाच्या लागवडीचा विकास करण्याचे प्रयत्न चालविले आहेत.

चित्रपट व्यवसायावरील असह्य बोजा

“करमणुकीवरील करात ५ ते १०% वाढ करण्याची महाराष्ट्र राज्याची योजना चित्रपट व्यवसायावर फार मोठा आघात करणारी आहे. प्रेक्षकांनी दिलेल्या पैशांपैकी ५५ ते ६५% रकम करांच्या द्वारा राज्य सरकार घेते. चित्रपटनिर्मात्याला प्रत्येक हिंदी चित्रपटासाठी मध्यवर्ती सरकारला सुमारे २.१० लक्ष रुपये द्यावे लागतात. राज्य सरकारला ८५ हजार रुपये सेल्स टॅक्सच्या स्वरूपात द्यावे लागतात. जाहिरीतीवरील कराच्या रूपाने म्युनिसिपालिटीच्या ३० ते ४० हजार रुपये घेतात. चित्रपट अयशस्वी झाला, तरी त्याला ह्या स्वर्चात सूट मिळत नाही; ह्या करामुळे खर्च फक्त वाढतो. उत्पादक बुडाला, तरी सरकारची प्राप्ती थांबत नाही. फक्त चित्रपट धंद्याचेच हे वैशिष्ट्य आहे. कित्येक देशांत करमणूक कर नाहीच; ज्या देशात तो आहे, तेथे त्याचा दरही माफक आहे आणि कराचे उत्पन्न चित्रपट व्यवसायाच्या अभिवृद्धीसाठी खर्च केले जाते” — व्ही. शांताराम, फिल्म प्रोड्यूसर्स गिल्ड ऑफ इंडियाचे अध्यक्ष.

प्रथिनयुक्त अन्न पुरविणारे सोयाबीन

भारताच्या कौन्सिल ऑफ सायंटिफिक अँड इंडस्ट्रियल रिसर्च आणि अमेरिकेच्या नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ हेल्थ ह्या संघटनांतर्फे म्हैसूर येथे एक परिसंवाद भरविण्यात आला होता. परिसंवादात प्रथिनयुक्त अन्नपदार्थ पुरवू शकणाऱ्या सोयाबीन ह्या धान्यासंबंधी विचारविनिमय करण्यात आला. परिसंवादात भाग घेण्यासाठी १५० प्रतिनिधी आले होते. त्यांपैकी ७० परदेशांतून आले होते. अमेरिकेतून २० प्रतिनिधी आले होते. डॉ. के. स्मिथ ह्या अमेरिकन शास्त्रज्ञाने सोयाबीनसंबंधी एक निबंध परिसंवादात सादर केला. अविकसित देशांतील लोकांचा आहार कनिष्ठ प्रतीचा असतो. त्यांच्या आहारात सत्वयुक्त प्रथिनांचे प्रमाण फार कमी असते. ही गोष्ट सर्वमान्य झालेली आहे. अपुरा आणि तोही निकस आहार ही अविकसित देशांपुढील एक मोठी समस्या आहे. डॉ. स्मिथ ह्यांच्या मताने आहारातील ही उणीव भरून काढण्याचे कार्य सोयाबीन धान्य करू शकेल. जगातील लोकसंख्या झपाट्याने वाढत असल्यामुळे सोयाबीनपासून निरनिराळ्या प्रकारचे सकस अन्नपदार्थ तयार करण्यासाठी संशोधनाला जोराची चालना मिळालेली आहे, आणि ह्या संशोधनातून चांगली फलप्राप्तीही होण्याची शक्यता आहे. वास्तविक सोयाबीन हे धान्य आहारात मोठ्या प्रमाणावर वापरता येण्यासारखे आहे. परंतु सोयाबीनच्या एकूण उत्पादनापैकी २५ टक्के उत्पादनच अन्नपदार्थ बनविण्यासाठी वापरले जाते. त्यामुळे जगातील कितीतरी गरीबगुरीब सकस अन्नाला मुक्त आहेत. सोयाबीनप्रमाणेच इतर प्रथिनयुक्त अन्नपदार्थ निर्माण करण्याचे प्रयत्न चालू आहेत. अमेरिकन अन्नशास्त्रज्ञांनी माशापासून प्रथिनयुक्त अन्नपदार्थ बनविण्याची प्रक्रिया शोधून काढली आहे. समतोल आहारासाठी प्रथिनयुक्त पदार्थांची फार गरज असते.

सुएझचा कालवा बंद ठेवल्याने इजिप्तचेच अधिक नुकसान

गेल्या महिन्यांच्या प्रारंभी अरब देश आणि इस्राएल ह्यांच्यात झालेल्या युद्धामुळे सुएझच्या कालव्यातून होणारी बोटीची आंतरराष्ट्रीय वाहतूक बंद पडली आहे. इस्राएलने आपले सैन्य अरबांच्या प्रदेशातून माघारी घेतल्याखेरीज कालवा चालू करण्यात येणार नाही असे इजिप्त सांगत आहे. उलटपक्षी इस्राएल शांततेची हमी मिळाल्याशिवाय सैन्य माघारी घेण्यास तयार नाही. ह्या बिनतोड पेचप्रसंगामुळे कालवा दीर्घकाल बंद राहण्याची शक्यता दिसत आहे. कालव्याच्या दोन्ही तोंडांशी १० बोटींचा अडथळा असून १६ बोटी कालव्याच्या अंतर्भागात रखडत पडलेल्या आहेत. कालवा चालू करण्याचे ठरविल्यास इजिप्तला तो दहा पंधरा दिवसांत मोठ्या करता येण्यासारखा आहे. अमेरिका आणि ब्रिटन ह्यांनी इस्राएलला अरबविरोधी

लढ्यास मदत केली अशी इजिप्तची तक्रार आहे. कालव्यातून होणाऱ्या वाहतुकीत ७५ टक्के वाहतूक तेलाची असते. हे सर्व तेल पश्चिम युरोपातील देशांना पाठविण्यात येत असते. कालवा बंद झाल्यामुळे तेलाची वाहतूक थांबली आहे. पण त्याचा परिणाम पश्चिम युरोपातील देशांवर एकदम व मोठ्या प्रमाणावर होणार नाही. १९५६ मध्ये झालेल्या अरब-इस्राएल युद्धापासून पश्चिम युरोपातील देशांनी तेलसाठे भरपूर करून ठेवले आहेत. सध्या त्यांना लागणाऱ्या तेलापैकी अर्धेच तेल पश्चिम आशियातून येत असते. त्यामुळे कालवाबंदीचा परिणाम इजिप्तलाच अधिक भोगावा लागेल. इजिप्तच्या खालोखाल भारत, पाकिस्तान, सीलोन आणि आफ्रिकेतील देश ह्यांच्या आयातीवर विपरित परिणाम होईल. ह्या देशांची अन्नाची आयात कालव्याच्या मार्गाने होत असते, आणि त्यांचा चहा, ताग व इतर कच्चा मालही ह्याच मार्गाने निर्यात होत असतो.

लंडन बँकेतील यांत्रिक कॅशियर

२७ जून रोजी लंडनमधील एका बँकेच्या बाहेर 'रोबो कॅशियरचे काम सुरू झाले आहे. त्याचे नाव 'बार्कले कॅश' असे आहे. बार्कले बँकेच्या बाहेरच्या भिंतीवर हे यंत्र बसविण्यात आसे असून त्यामुळे बँकेच्या खातेदारांना आपल्या चेकचे पैसे रात्रंदिवस केव्हाही मिळू शकतील. खातेदाराने प्रथम बँकेकडून प्रत्येकी १० पौंडांची व्हाऊचर्स घ्यावयाची आहेत. एका गुप्त पद्धतीने मॅग्नेटिक शाईने ही व्हाऊचर्स छापलेली आहेत. इतर व्हाऊचर्स यांत्रिक कॅशियर स्वीकारणारच नाही. यंत्रावर आकडे छापलेला एक बोर्ड आहे, त्यावरील गुप्त, चार नंबरी आकड्यांची बटणे (हा नंबर फक्त बँक आणि खातेदार ह्यांनाच माहिती असतो) खातेदाराने दाबली, म्हणजे यंत्रातील इलेक्ट्रॉनिक उपकरण खातेदाराच्या व्हाऊचरवरील खुणा तपासून ओळख पटवून घेईल आणि व्हाऊचर 'पास' झाले की एक दिवा लागेल. दिवा लागताच ठराविक सण उघडून गिन्हाइकाने व्हाऊचरची रक्कम घ्यावयाची! अशा तऱ्हेचे यंत्र जगात अद्याप दुसरीकडे नाही, असे म्हणतात.

सिमंट पाणीप तयार करा.

४'ते ४८" पाणीप तयार करणेची
उत्कृष्ट दर्जाची मशीनरी
आम्ही तयार करितो

उत्पादक **मिडे अँड ग्रन्स प्रा. लि.**
फोन नं २६९
सांगली.

जुगाराचा नवा प्रकार—मटका

मुंबईमधील रस्त्यावरून जाणारांना रस्त्यावर काही ठिकाणी सडून लिहिलेले आकडे दररोज दृष्टीस पडतात. हे आकडे सर्व ठिकाणी सारखेच असतात. न्यूयॉर्क कॅॉटन फिगर्सच्या धर्तीवरचे 'मटका' ह्या नव्या जुगाराचे ते ओपनिंग आणि क्लोझिंग आकडे असतात, हे तो जुगार खेळणारांना माहीत असते. न्यूयॉर्क कॅॉटन फ्यूचर्समध्ये चढउतार होण्याचे थांबले, तेव्हा त्याची जागा घेणारा मटका जुगार, सुमारे तीन वर्षांपूर्वी निर्माण झाला. ह्या मटक्यामध्ये दररोज किमान १०,००,००० रुपयांची देवघेव होत असावी, असा अंदाज आहे. मटक्याचे सूत्रधार काही मातब्बर असाही आहेत, असे बोलले जाते. मटक्याचा प्रसार आता महाराष्ट्र, गुजरात आणि राजस्थान येथे खूपच झाला आहे. शाळकरी मुलांपासून बडे उद्योगपती हा जुगार खेळतात. मुंबईमध्ये शेकडो जासुदांच्या द्वारा ओपनिंग आणि क्लोझिंग आकडे शहरभर शेकडो बुकीजना पोचवले जातात; परगावी फोनच्या द्वारा ते कळविले जातात. काही दैनिके हे आकडे नियमित छापतात.

मटक्याचे ओपनिंग आणि क्लोझिंग आकडे दररोज रात्री ८-३० आणि १० वाजता खेळण्याचे पत्ते पिसून काढले जातात. त्यावरील जुगाराच्या रकमा त्याआधी वसूल केलेल्या असतात. जुगाराचे दोन प्रकार आहेत. पहिल्यामध्ये, तीन पत्त्यांच्या बेरजेचा शेवटचा आकडा हा ओपनिंग आणि क्लोझिंग समजला जातो. अचूक आकडा खेळणाराला त्याच्या प्रत्येक एका रुप्याचे १८ रुपये मिळतात. दुसऱ्या प्रकारात, सहा पत्त्यांचे स्वतंत्र नंबर काढण्यात येतात, आणि ओपनिंगचे तीन आणि क्लोझिंगचे तीन आकडे अचूक खेळणाराला प्रत्येक रुप्याचे १५,००० रुपये मिळतात. रेसकॉर्सवरील घोड्यांच्या शर्यतीवर पैसे लावणाराला प्रवेश फी असते, तशी मटक्याला नसते. २५ पैशांपासून कितीही मोठ्या रकमेचे बेटिंग करता येते.

इस्त्राईलला फ्रान्सची मदत

इस्त्राईल आणि अरब देश ह्यांच्यात झालेल्या सशस्त्र संघर्षात अरबांचा सपशेल पाडाव झाला. अरब देशांना रशियाकडून शस्त्रास्त्रे मिळणार असल्यामुळे इस्त्राईलाचा धोका अद्याप संपलेला नाही. ही परिस्थिती लक्षात घेऊन इस्त्राईलच्या सरकारने लढाऊ जेट विमानांचे उत्पादन करण्याचा कारखाना उभारण्याचे ठरविले आहे. विमानाचे उत्पादन करण्यासंबंधी एका फ्रेंच कंपनीबरोबर इस्त्राईलने नुकताच एक करारही केला आहे. इस्त्राईलच्या सैन्याने व्यापलेला अरबांचा मुलूख सोडून बावा अशी मागणी राजनैतिक आघाडीवर फ्रान्स करीत आहे. युद्ध सुरू झाल्यावर फ्रान्सने इस्त्राईलचा शस्त्रपुरवठा तोडल्याची घोषणाही केली होती. परंतु त्याची आडकाठी विमानांचा कारखाना काढण्याच्या कामी आलेली नाही. ह्या कारखान्यात निम्मे भांडवल इस्त्राईलच्या

सरकारच्या मालकीचे असेल. कारखान्यासाठी लागणारी यंत्र-सामग्री लवकरच फ्रान्समधील बंदरात बोटीवर चढविण्यात घेईल. मुळात ही यंत्रसामग्री पश्चिम जर्मनीसाठी तयार करण्यात आली होती. परंतु फ्रेंच कंपनीच्या अध्यक्षाने काही कौटुंबिक हित-संबंध इस्त्राईलमध्ये गुंतलेले आहेत. त्यामुळे ती जर्मनीऐवजी इस्त्राईलला पाठविली जाणार आहेत. जेरुसलेम शहराबाहेर काढण्यात यावयाचा हा कारखाना सुरू झाला की इस्त्राईल विमान-निर्मितीच्या बाबतीत स्वावलंबी होईल, इतकेच नव्हे तर विमानांची निर्यातही तो करू शकेल. अरब इस्त्राईल युद्ध सुरू होण्यापूर्वी फ्रान्सकडून विमानांच्या सुट्या भागांचा आणि रॉकेट्सचा पुरवठा इस्त्राईलला करण्यात आलेला होता. ह्या कामी प्रथम फ्रेंच विमानतळांचा आणि संघर्ष चालू झाल्यानंतर फ्रान्सबाहेरील विमानतळांचा उपयोग करण्यात आला.

रासायनिक पदार्थांच्या उत्पादनवाढीचे प्रयत्न

मध्यवर्ती सरकारच्या पेट्रोलिअम आणि केमिकल्स सात्याने निरनिराळ्या प्रकारच्या रासायनिक पदार्थांचे उत्पादन व पुरवठा वाढविण्यासाठी अलीकडे काही उपाय योजण्याचे ठरविले आहे. ह्या देशांतील कृत्रिम रबराच्या धंद्याला अतिशय अडचणीच्या परिस्थितीला तोंड द्यावे लागत आहे. अल्कोहलची टंचाई भासत असल्यामुळे कृत्रिम रबराचे उत्पादन घटत जाण्याची शक्यता उत्पन्न झाली आहे. टंचाई दूर करण्यासाठी ४० लाख गॅलन अल्कोहल आयात करण्याची व्यवस्था होत आहे. ह्या आयातीसाठी १.४७ कोटी रुपयांचे परदेशीय चलन द्यावे लागेल. साखरेच्या धंद्याचा गेला हंगाम फारच वाईट गेला. उसाच्या टंचाईमुळे साखरेचे उत्पादन तर घटलेच; पण अल्कोहलच्या उत्पादनालाही घसरगुंडी लागली. अल्कोहलचे उत्पादन जरूरीपेक्षा सुमारे खूपच कमी झाले. अल्कोहलचा उत्पादनात उपयोग करणारे तीन मोठे कारखाने आहेत. त्यातील एक कृत्रिम रबराचा असून तो बरेली येथे आहे. दुसरे दोन कारखाने पॅलिथीनचे उत्पादन करणारे आहेत. १९६६-६७ सालात कॅॉस्टिक सोड्याचे उत्पादन सामान्यतः गरज भागविण्याइतके झाले. कॅॉस्टिक सोड्याचे बाबतीत भारत स्वावलंबी झाला आहे; इतकेच नाही तर काही उत्पादन निर्यात करता येण्यासारखेही आहे. सोडा अॅशच्या बाबतीतही गरजेपुरते उत्पादन होत आहे. सध्या सोडा अॅशचे ४ कारखाने उत्पादन करीत आहेत. पण, त्यांपैकी ३ गुजरातमध्ये व १ उत्तर प्रदेशात आहे. ह्या धंद्याचे उत्पादन विखरून टाकण्याच्या दृष्टीने आणखी ३ नवे कारखाने काढण्यात येणार आहेत. मद्रास, महाराष्ट्र व आंध्र प्रदेश ह्या राज्यांतून ते स्थापन करण्यात येतील.

आकाशवाणीवर संस्कृतमधून बातम्या—आकाशवाणीवरून संस्कृतमधून बातम्या देण्याचा सरकारचा विचार असल्याचे लोकसभेत सांगण्यात आले.

भुत्सोनी पाकिस्तान सरकारलाही बनविले

१९६५ मधील भारत-पाक सशस्त्र संघर्षाला चिथावणी देणारे म्हणून पाकिस्तानचे माजी परराष्ट्रमंत्री मि. भुत्तो प्रसिद्धच आहेत. मि. भुत्तो ह्यांचे कुटुंब १९४७ साली पाकिस्तानची निर्मिती झाल्यावर भारतातून तिकडे गेले. पण, भारतातील आपल्या मालमत्तेवरील हक्क पाकिस्तानमाफत मंजूर करवून घेऊन नुकसानभरपाई मिळविण्याचा त्यांनी प्रयत्न केला. भारत-पाक संघर्षाच्या वेळी ही माहिती उजेडात आली होती. परंतु आता तिच्या स्वरेपणाची ग्वाही पाकिस्तानच्या नॅशनल ॲसेंब्लीमधील प्रश्नोत्तरांत मिळाली आहे. १९४७ साली आपणास मिळालेला पासपोर्ट भारताने दिला होता म्हणून आपण भारतीय नागरिक असल्याचा दावा त्यांनी केला होता. मि. भुत्तो १९५८ साली पाकिस्तानच्या मंत्रिमंडळात घेतले गेले; मग त्यांनी भारतीय सुप्रीम कोर्टातील दावा मागे घेतला. पण, हा सर्व इतिहास पाकिस्तान सरकारला त्या वेळी माहित नव्हता.

हापूसच्या आंब्यांचा युरोपात प्रवेश

स्टेट ट्रेडिंग कॉर्पोरेशनने व्यापारी प्रयोगादाखल मास (फ्रांस) येथे आंबे पाठविले, तेथून ते आगगाडीने लंडन, झुरिच, जिनिव्हा आणि रॉटरडॅम येथे रवाना झाले. प्रत्येकी ८ टनांच्या २ खोक्यांतून हापूसचे आंबे निर्गत झाले. फक्त ५% आंबे सराव झाले. विमानाचा वहतुकीचा दर प्रत्येक किलोस ४ रु. पडतो. योग्य वेळी आंबे तोडले आणि ते ४२°-४८° फॅ. ह्या उष्णतामानात नीट ठेवले तर ६ ते ११ आठवडे चांगले टिकतात, असा बंगलोरच्या मध्यवर्ती अन्न संशोधन संस्थेने केलेल्या प्रयोगाचा निष्कर्ष आहे. पश्चिम युरोपात हिंदी आंब्यांच्या प्रसारास वाव आहे. तेथे सध्या जाणारे दक्षिण ऑफ्रिकेचे, मालीचे आणि काँगोचे आंबे हिंदी आंब्यांच्या मानाने खूपच बेचव असतात. हिंदी व्यापारी ह्या बाजारपेठेत उतरण्याचे धाडस करीत नाहीत, त्यामुळे स्टेट ट्रेडिंग कॉर्पोरेशनने आंब्यांची मोठ्या प्रमाणावर निर्गत करण्यास प्रारंभ केला आहे.

चिनीचे बॉम्ब करणारे अमेरिकेतच शिकून तयार झालेले होते

अमेरिकेतून हाकून दिलेल्या दोन चिनी शास्त्रज्ञांच्या नेतृत्वाखालीच चिनी अँटम बॉम्ब आणि रॉकेट तंत्राचा विकास झाला. कॅलिफोर्निया इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजीमध्ये त्यापैकी एका शास्त्रज्ञाने हे तंत्र आत्मसात केले होते. दुसरा रॉकेट तज्ज्ञही त्याच इन्स्टिट्यूटमधून बाहेर पडलेला आहे. मॅकार्थेने कम्युनिझमबद्दल आत्मीयता वाटणाऱ्या सर्वांचा बीमोड करण्याचा सपाटा चालविला होता, त्या वेळी ८० चिनी शास्त्रज्ञ चीनमध्ये गेले. त्यांना अमेरिकेत मिळालेल्या शिक्षणामुळे चीनच्या अणु-विज्ञानाच्या प्रगतीच्या वेळात २० वर्षांची बचत झाली.

समाजशिक्षणमालेचे प्रकाशन

आपली चलनी नोट

लेखक : श्री. श्री. वा. काळे, संपादक, 'अर्थ'
किंमत ५० पैसे. २०-२-६७ रोजी प्रसिद्ध झाले.

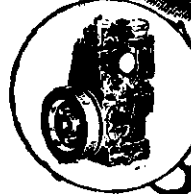
अधिक धान्योत्पादन! अधिक फायदा!! अधिक बचत!!!

यांसाठी

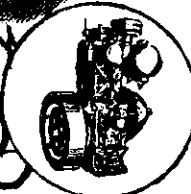

डिझेल एंजिन्स

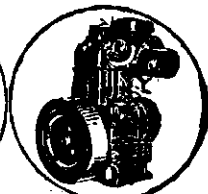
यांचीच निवड आवश्यक आहे... कारण, अत्यंत कार्यक्षम व विनतक्रार चालणारी अशी ही किल्लेस्कर एंजिने, अधिक धान्योत्पादन व अधिक कमाई करण्यास उपयुक्त आहेत. किल्लेस्कर एंजिने चालविण्यास लागणारा तेलाचा खर्च, इतर एंजिन्सला लागणाऱ्या खर्चाच्या मानाने फारच कमी येतो.

१ टन होर्स पीवर

२ टन होर्स पीवर

३ टन होर्स पीवर

किल्लेस्कर ऑइल एंजिन्स लिमिटेड.

एजि. ऑफिस-पुलकिन्स्टन रोड, पुणे-३ (भारत).

युरोपला पोखरणारे अमेरिकेचे आर्थिक आक्रमण

जिलेट रेझरने दाढी करणाऱ्या, न्याहारीला हिन्झची उसळ साणाऱ्या, एसो पेट्रोलवर चालणाऱ्या फोर्ड मोटारगाडीतून कामाला जाणाऱ्या, रेमिंग्टन टाइपरायटर्स आणि आय्. बी. एम्. कॉम्प्युटर्सवर कचेरीचे काम चालविणाऱ्या (इकडे पत्नी हूवर यंत्राने घर स्वच्छ करणाऱ्या आणि बूलवर्धमध्ये बाजार करणाऱ्या) इंग्रजाला माहित आहे का, की ह्या सर्व जिनसा अमेरिकन मालकीच्या फर्म्सनी बनविलेल्या आहेत? बहुधा नसावे; कारण गेल्या तीस वर्षांत ह्या जिनसा ब्रिटिश राहणीचा सर्वमान्य भाग होऊन बसल्या आहेत. शंभर वर्षांपूर्वी युरोपियन भांडवलाने अमेरिकेतील रेल्वे बांधल्या व कारखाने उभारले, त्यामुळे अमेरिकेचा विकास सुकर झाला. आता अमेरिकन भांडवल आणि ज्ञान ह्यांचा उलटा ओष युरोपकडे सुरू झाला आहे. विशेषतः गेल्या दहा वर्षांतील युरोपमधील कॉमन मार्केटने (सामाईक बाजार पेठ) घडवून आणलेले स्थित्यंतर आणि युरोपातील राजकीय स्थैर्य ह्यामुळे अमेरिकन भांडवल युरोपकडे वळू लागले आहे. युरोपातील समृद्धीचा फायदा घेण्यासाठी व तेथील बाजारपेठ मिळविण्यासाठी अमेरिकन कारखानदार उत्सुक आहेत. अमेरिकेची युरोपातील प्रत्यक्ष गुंतवणूक गेल्या पंधरा वर्षांत तिपटीने वाढली आहे.

युरोपातील अमेरिकन गुंतवणुकीतील प्रमुख भागीदार म्हणजे एसो, फोर्ड आणि जनरल मोटर्स हे होत. आता अमेरिकेतील अग्रेसर १,००० कारखान्यांपैकी ७०० कारखान्यांनी युरोपात काहीना काहीतरी धंदा उभारलेला आहे. त्यांचे अनुकरण लहान आणि मध्यम आकाराचे कारखाने करीत आहेत. ह्या अमेरिकन कारखानदारीच्या पाठोपाठ अमेरिकन बँका, कायदे पंडित, जाहिरात एजंट, सल्लागार, हेही युरोपात आक्रमण करीत आहेत. 'युरोपा एक्सप्रेस' मधील अमेरिकन पद्धतीचे शब्दोच्चार अमेरिकन फर्म्सच्या वाढत्या महत्त्वाचे प्रतीक आहेत.

अमेरिकन गुंतवणूक मुख्यतः नव्या उद्योगधंद्यात केली जाते. तेलाचे बाबतीत अमेरिकन फर्म्सनी ग्रेट ब्रिटनची आणि सामाईक बाजारपेठेची २५-३०% बाजारपेठ काबीज केली आहे. मोटारीच्या बाबतीत हे प्रमाण ३०% आहे. टायर्स, शिवण्याची यंत्रे, रेझर ब्लेड्स, माती हलविण्याची यंत्रे, ट्रॅक्टर्स, इंजिनिरिंगची उपकरणे, इत्यादी बाबतीत अमेरिकेने ह्या पेशा जास्त आक्रमण केलेले आहे. काही जिनसांचे (उदाहरणार्थ कार्बन ब्लॅक) उत्पादन करणारा युरोपियन मालकीचा एकही कारखाना नाही. विमाने, कॉम्प्युटर्स, इलेक्ट्रॉनिक जिनसा, ह्या संबंधांतील कारखानदारीचा शास्त्रीय प्रगतीशी घनिष्ठ संबंध असल्याने, युरोपियन बाजारपेठेपैकी निम्म्याहून जास्त बाजारपेठ अमेरिकेच्या मुठीत आहे आणि ही मूठ आणखी आवळत जाणार आहे.

अमेरिकेच्या प्रवेशाचे तात्कालिक परिणाम युरोपच्या खूपच

फायद्याचे आहेत. नवीन उद्योगधंदे निघाले, नवीन पद्धतीने नवीन जिनसा निर्माण होऊ लागल्या, उत्पादन वाढले आणि युरोपात आर्थिक चलती सुरू झाली. अमेरिकन कारखानदारीच्या स्पर्धेमुळे जुने बुरसटलेले कारखानदार जागे झाले आणि ते अमेरिकन कारखानदारांच्या नव्या पद्धती स्वीकारण्यास प्रवृत्त झाले. विक्रीच्या पद्धतीत आमूलाग्र सुधारणा करणे, व्यवस्थापनास नवी दिशा देणे, हे त्यांना क्रमप्राप्त झाले; आपल्या स्वतःच्या जुन्या पद्धती आता किती कुचकामाच्या ठरतात, हे त्यांना कळून आले.

सामाजिक परिणामांचा विचार करता, बूलवर्धने कमी फायदा घेऊन खूप मोठी उलाढाल करण्याचा यशस्वी प्रयोग करून युरोपातील जनतेला राहणीचे मान सुधारण्यास शिकविले. ग्रेट-ब्रिटनमध्ये एसो कंपनीने 'गूँट प्रॉडक्टव्हिटी बारगेनिंग'च्या पद्धतीला सुरुवात करून ब्रिटिश कारखानदारीला काबूत ठेवणाऱ्या कामगार संघांच्या जुन्या पद्धतींना चांगलाच धडा शिकविला. सामाजिक दळणवळणात वाढ, लोकशाही विचारसरणीचे बीजारोपण, ही अमेरिकेचीच युरोपला देणगी आहे.

युद्धानंतरच्या पहिल्या १५ वर्षांत सर्व युरोपियन देशांनी अमेरिकन फर्म्स व भांडवल ह्यांचे मुक्त कंठाने स्वागतच केले. पण, ह्या आक्रमणाचा जोर अनुभवाला आल्यानंतर आता त्याविरुद्ध आवाज ऐकू घेऊ लागले आहेत. "युरोपीय कारखानदारांनी बनविलेल्या जिनसाच खरेदी करा" असा युरोपियन कारखानदार आपआपल्या सरकारशी हट्ट धरू लागले आहेत. कॅनडातील निम्मे कारखाने हळूहळू अमेरिकेच्या मालकीचे झाल्यामुळे कॅनडा आता तक्रार करू लागला आहे, त्याचे अनुकरण युरोपियन कारखानदारही करू लागले आहेत. स्वतःच्या गळचेपीची त्यांना भीती वाटू लागली आहे.

युरोपियन देश आणि कारखानदार ह्यांची मनःस्थिती फ्रान्सने उघडपणे जाहीर केली आहे. राजकीय आणि लष्करी बाबतीत प्रेसिडेंट डिगॉल ह्याने जशी बंडखोरी पुकारली, तशीच त्याने आता अमेरिकेच्या आर्थिक गळफासाविरुद्ध पुकारली आहे. अमेरिकन भांडवलाला फ्रान्समध्ये गुंतवणुकीस परवानगी देण्यापूर्वी त्याबाबत कसून तपास आता केला जात आहे. "फ्रान्सच्या आर्थिक क्षेत्रातील मोक्याच्या जागांचे निर्णय फ्रान्सबाहेर घेतले जाणे धोक्याचे आहे" असा त्यांचा आग्रह आहे. युरोपियन सामूहिक बाजारपेठेत ग्रेट ब्रिटनला येऊ न देण्याचा फ्रान्सचा उद्देश स्पष्ट आहे—युरोपच्या बंदिस्तीत ब्रिटिशांना येऊ दिले, तर ते आपल्यावरच कुरघोडी करतील.

अमेरिकेच्या बाबतीत फ्रान्सचे धोरण ह्याच चालीवरचे आहे. तथापि, नाइलाज होईल त्या ठिकाणी अमेरिकन भांडवलाला वाव देणे फ्रान्सला भागच पडले. कारण फ्रान्सने नकार दिला, तर पश्चिम जर्मनी होकार देई. युरोपीय सामाईक बाजारपेठेतील

कोणताही एक देश अमेरिकेला रोखू लागला तर त्याचा उपयोग होत नाही हे स्पष्ट झाले. अमेरिकन उत्पादन तंत्राचे महत्त्व मान्य करणे भागच असल्यामुळे त्याचा फायदा मिळत राहणे हेही फ्रान्सला अगत्याचे वाटले.

युरोपला अमेरिकेची भागीदारी जरूरीची वाटते, पण युरोपियन भागीदार अमेरिकेच्या मानाने दुर्बल असल्याकारणाने अमेरिकेचा वरचष्मा टाळता येणे कठीण आहे. लष्करी संरक्षणासाठी युरोप अमेरिकेवर अवलंबून आहे पण त्याबाबत अंतिम निर्णय अमेरिकेवर अवलंबून राहणे युरोपियनांना खपत नाही; त्यामुळे धुसपूस चालते. औद्योगिक भागीदारीतही अशीच अस्वस्थता आहे.

अमेरिकेच्या ह्या औद्योगिक आक्रमणावर एकच उपाय आहे; औद्योगिक बाबतीत युरोपची एकी व्हायला हवी. संबंध युरोपसाठी एकच कंपनी कायदा हवा. स्पर्धेसंबंधी कायदे सर्व देशांनी सारख्याच तन्परतेने अमलात आणायला हवेत. युरोपातील देशादेशांतील आर्थिक अडथळे दूर केले गेले पाहिजेत. संबंध युरोपसाठी एकच चलन हवे. युरोपची आर्थिक एकी होऊ शकली, ज्ञान आणि भांडवल एकत्र येऊ शकले, तरच अमेरिकन आक्रमणाला तोंड देता येईल. अमेरिकेशी युरोपची भागीदारी आज अपमानास्पद स्वरूपाची आहे, ती समान दर्जाची व्हावयाची असेल तर युरोपातील सर्व देश आर्थिक व राजकीय-दृष्ट्या एकत्र यायला हवेत. प्रेसिडेंट डिगॉलचे राजकीय धोरण आणि त्याची आंतरराष्ट्रीय प्रश्नांकडे पाहण्याची दृष्टी अमेरिकेच्या अप्रिय आर्थिक आक्रमणाशी निगडित आहे.

नगर जिल्हा सहकारी बँकेचे नवे मॅनेजर

नगर जिल्हा सहकारी बँकेचे मॅनेजर म्हणून काम करित असलेले श्री. जी. एम. जोशी ह्यांची डेप्युटेशनची मुदत ३० जून, १९६७ रोजी संपली. त्यांना २९ जून रोजी बँकेच्या वतीने पद्मश्री विसे पाटील ह्यांच्या अध्यक्षतेखाली निरोप देण्यात आला. त्या वेळी वक्त्यांनी श्री. जोशी ह्यांच्या कार्याचा मुक्त कंठाने गौरव केला. त्यांच्या जागी बँकेतील एक वरिष्ठ अधिकारी श्री. जी. के. पाटील बी. ए. (ऑनर्स), बी. कॉम., एच. डी. सी. ह्यांची नेमणूक करण्यात आली आहे. त्यांनी जिल्हा बँकेतील आपल्या ७-८ वर्षांच्या काळात वरिष्ठ जागी काम करून उत्कृष्ट यश मिळविले आहे.

Provisions of the Desai Bank Award—as modified by the Bipartite Settlement 1966 (including those which continue to remain in force) (Rs. 3'00 each)

Available from the compiler

B. R. Kembhavi
940/4, Shivaji Nagar,
Poona 16.

रजिस्ट्रार श्री. सुब्रह्मण्यम् यांचे परदेशी प्रयाण

महाराष्ट्र राज्यातील सहकारी संस्थांचे रजिस्ट्रार श्री. व्ही. सुब्रह्मण्यम् हे बुधवार दिनांक २८ जून, १९६७ रोजी रात्री विमानाने मुंबईहून रोमला रवाना झाले. जागतिक अन्न व शेती संघटना आणि आंतरराष्ट्रीय मजूर संघटना यांच्यामार्फत “को-ऑपरेटिव्ह मार्केटिंग” या विषयावर आयोजित केलेल्या परिसंवादात ते भाग घेत आहेत. हा परिसंवाद रोम येथे २९ जूनपासून सुरू झाला असून तो पुढे डेन्मार्क येथे ३ ते २८ जुलै, १९६७ अखेरपर्यंत चालेल. या परिसंवादानंतर श्री. सुब्रह्मण्यम् हे ग्राहक सहकारी संस्थांच्या कामकाजाचा अभ्यास करण्याच्या दृष्टीने व ग्राहक सहकारी चळवळीची प्रगती पाहण्याच्या दृष्टीने ब्रिटन आणि स्वीडन या देशांना भेट देणार आहेत.

दि सारस्वत को. बँक लि., मुंबई

नेहमीच्या आणि आवश्यक तरतुदी करून, सारस्वत बँकेने ३० जून, १९६७ अखेर संपलेल्या वर्षी २-२० लक्ष रु. नफा मिळविला. गेल्या वर्षी तो १-९२ लक्ष रु. होता. बँकेचे वसूल भांडवल १३-२५ लक्ष रु. असून तिचे रिझर्व्हज् वसूल भांडवलापेक्षा जास्त म्हणजे १६-८० लक्ष रु. चे आहेत. ह्या वर्षी ठेवींची रक्कम १०% ने वाढून ती ४७५-१९ लक्ष रु. ची ५२३-९८ लक्ष रु. झाली. बँकेने दिलेल्या कर्जाची रक्कम २७% ने वाढून ती १८३-५१ लक्ष रु. ची २३३-१५ लक्ष रु. झाली. कर्जाचे ठेवींशी प्रमाण ४४% आहे. बँकेची तरती जिंदगी ३१९-१४ लक्ष रु. म्हणजे ठेवींच्या ६१% आहे. बँकेचे सेळते भांडवल ५१४-४७ लक्ष रु. चे ५७०-८७ लक्ष रु. झाले आहे. गेल्या वर्षी बँकेने ७% डिव्हिडंड दिले होते; संचालकांनी आता टॅक्स फ्री ८% (१% बोनससह) डिव्हिडंडची शिफारस केली आहे.

५,००,००० टन तांदळाची आयात—१९६७ मध्ये भारत ५ लक्ष टन तांदळाची आयात करणार आहे. ब्रम्हदेश, थायलँड, अमेरिका, कंबोडिया, नेपाळ, इजिप्त, गायना, इटली, ब्राझील आणि स्पेन ह्या देशांतून आयातीची व्यवस्था करण्यात येत आहे.

Statistical Tables Relating to Earnings and Expenses of the first 24 Indian Scheduled Banks. 1957 to 1964 (Rs. 5'00 each)

Supplement for 1965-1966 to the above now available. (Rs. 1'00 each from the compiler)

B. R. Kembhavi
940/4, Shivaji Nagar,
Poona 16.

इंजिनिअर्समधील बेकारी

डिसेंबर, १९६६ मध्ये इंजिनिअर्समधील बेकारी ४,३३५ पदवीधर बेकार होते. त्याच बरोबर इंजिनिअर्समधील १४,६१४ डिप्लोमा-वालेही बेकार होते.

कै. अंबालाल साराभाई

अहमदाबादचे सुप्रसिद्ध उद्योगपती श्री. अंबालाल साराभाई १३ जुलै रोजी वयाच्या ७८ व्या वर्षी निधन पावले. अॅटॉमिक एनर्जी कमिशनचे चेअरमन डॉ. विक्रम साराभाई हे त्यांचे चिरंजीव असून कु. मृदुला साराभाई ही त्यांची कन्या होय.

चीनमध्ये जर्मनीच्या मदतीने पोलादाचा कारखाना

दरवर्षी ३० लक्ष टन पोलाद तयार करणारा एक प्रचंड कारखाना चीनमध्ये उभारण्यास जर्मनी मदत करित आहे. पश्चिम जर्मन फर्म कारखाना उभारण्याच्या कामी फ्रान्स आणि बेलजम येथील फर्म्सचीही मदत घेईल. हा कारखाना संबंध आशियात सर्वांत मोठा होईल.

सिंगापूरमधील हिंदी नागरिकांवर संकट

सुएझच्या पूर्वेकडील भूभागातून आपले लष्करी तळ हलविण्याचे धोरण ब्रिटनने स्वीकारले आहे. ह्या धोरणास अनुसरून सिंगापूर येथील लष्करी तळ उठविण्यात येणार आहे. ब्रिटनच्या ह्या लष्करी तळावर कित्येक हजार परदेशीय नागरिक काम करतात. ते सिंगापूरचे नागरिक नाहीत. ब्रिटिश तळ बंद झाल्यावर हे लोक बेकार होतील. दुसऱ्या नोकऱ्या मिळू शकल्या नाहीत तर त्यांना आपआपल्या मायदेशी घालवून देण्यात येईल अशी घोषणा सिंगापूरच्या पंतप्रधानांनी केली आहे.

संस्थानिकांचे तनखे आहेत तरी किती ?

स्वातंत्र्यप्राप्तीच्या वेळी एकूण ५५४ संस्थाने होती, त्यांचे क्षेत्रफळ ५,००,००० चौरस मैल होते व त्यांची लोकसंख्या ८.६५ कोटी होती. सरदार वल्लभभाई पटेल ह्यांनी दूरदृष्टीने त्या संस्थानांचे १९४७ साली भारतात त्वरेने विलिनीकरण घडवून आणले. त्यांच्याशी त्याबाबत करार करताना त्यांना सरकारने वार्षिक तनखे कबूल केले, त्यांची रक्कम ५.७० कोटी रुपये आहे. ती पुढे कमी होऊन आता वार्षिक ४.८२ कोटी रु. आहे. वार्षिक १० लक्ष रुपयांपेक्षा जास्त तनखा मिळणारे संस्थानिक खालीलप्रमाणे आहेत. हैद्राबाद ४३ लक्ष (आता २० लक्ष), बडोदे २६.५ लक्ष (आता १४.५४ लक्ष), म्हैसूर २६ लक्ष, ग्वाल्हेर २५ लक्ष (आता १० लक्ष), त्रावणकोर १८ लक्ष, जयपूर १८ लक्ष, जोधपूर १७.५ लक्ष, बिकानेर १७.५ लक्ष (आता १० लक्ष), पतिआळा (१७ लक्ष), इंदूर १५ लक्ष (आता ५ लक्ष), भोपाळ ११ लक्ष (आता ६.७ लक्ष). विद्यमान संस्थानिकांना मिळावयाचे हे तनखे आहेत; पुढे ते कमी होतील जावयाचे आहेत.

महाराष्ट्र राज्य सहकारी बँक लि.**मुंबई**

(दि विदर्भ सहकारी बँक लि., सम्मिलित)

: मुख्य कचेरी :

: विभागीय कचेरी :

९, बँक हाऊस लेन, फोर्ट, मुंबई.

महाल नागपूर.

टेलिफोन नं. २५५४७४-७५,

तारेचा पत्ता :

२५६२१४, २५४७८९

फार्म बँक

भरपाई झालेले भांडवल ... रु. ५,९८,३८,०००

गंगाजळी व फंड ... रु. ५,५२,७१,०००

ठेवी ... रु. ४८,२९,९५,०००

खेळते भांडवल ... रु. १,१८,८९,६२,०००

: बृहन्न मुंबईतील शाखा :

(१) भायखळा (२) गोरेगाव (३) खार (४) लालबाग

(५) प्रभादेवी (६) विलेपार्ले (पूर्व) (७) साताकृष्ण

(८) मुलुंड (९) चेंबूर (१०) माहीम (११) झाव (१२) माटुंगा

(१३) अंधेरी (१४) विलेपार्ले (पश्चिम)

: नागपूर विभागातील शाखा :

(१) सिताबर्डी (२) धरमपेठ (३) धन्तोली (४) सदर बझार.

ह्या बँकेत गुंतविलेला पैसा शेतकरीवर्ग, सहकारी लहान

उद्योगधंदे व सहकारी साखरकारखाने यांच्याच उपयोगासाठी

दिला जातो. सर्व प्रकारचे बँकिंगचे व्यवहार केले जातात.

डॉ. वा. सु. श्रीश्रीमाळ, श्री. वि. म. जोगळेकर,

मॅनेजर.

जनरल मॅनेजर.

सरदारगृह

मुंबईत राहण्याची व भोजनाची उत्तम सोय.

मंगलकार्ये व मेजवानी यांसाठी सोईस्कर ठिकाण.

— आमची वैशिष्ट्ये —

* हीरकोत्सवानिमित्त अद्ययावत पद्धतीचे भोजनगृह व अनेक प्रकारच्या सुखसोई.

* टिळक जन्मशताब्दीदिनी लोकमान्यांचे सरदारगृहात केलेले स्मारक.

फोन नं. :- २८३३७] सरदारगृह भा. लि. [तार-सरदारगृह

क्रॉफर्ड मार्केटजवळ, मुंबई २.

गंगा-कावेरीचा कृत्रिम संगम— भारतामधील मोठ्या नद्या एकमेकांना कालव्यांच्या साह्याने जोडण्याची कल्पना सर सी. पी. रामस्वामी अय्यर ह्यांनी तीस-पस्तीस वर्षापूर्वी जाहीर-रीत्या मांडली होती. त्या वेळी ती स्वप्नमय वाटण्याची शक्यता होती. परंतु अलीकडील तांत्रिक प्रगतीमुळे ती मूर्त स्वरूपात आणणे अशक्य कोटीतील वाटत नाही. ह्या कल्पनेचा पडसाद नुकताच मद्रास विधिमंडळात उमटला. मद्रासचे सार्वजनिक बांधकाम खात्याचे मंत्री म्हणाले की, गंगा व कावेरी जोडण्याच्या कल्पनेने अद्याप मूळ धरलेले नाही. पण गंगेचे पाणी मद्रास राज्याच्या सरहद्दीपर्यंत आणल्यास ते कावेरीत सोडण्याचे काम राज्य सरकार करीलच करील.

मंत्र्यांच्या मालमत्तेला प्रसिद्धी नही—मध्यवर्ती सरकारच्या बहुतेक सर्व मंत्र्यांनी आपल्या मालमत्तेबद्दलची माहिती पुरविली आहे. अजून दोन मंत्र्यांकडून ही माहिती आलेली नाही, परंतु ती लवकरच येईल, असे लोकसभेत पंत-प्रधान इंदिरा गांधी ह्यांनी सांगितले. माहिती लोकसभेत मांडण्यात येईल कार्य, म्हणून विचारण्यात आले असता त्याला नकार देण्यात आला. ही माहिती वैयक्तिक आणि साजगी स्वरूपाची असून ती पंतप्रधानांना विश्वासात घेऊन देण्यात आली आहे, असा खुलासा करण्यात आला.

सिमेंटचे दोन नवे कारखाने— सरकारी मालकीच्या सिमेंट कॉर्पोरेशन ऑफ इंडिया ह्या संघटनेने सार्वजनिक मालकीच्या विभागात सिमेंटचे दोन नवे कारखाने उभारण्याचे ठरविले आहे. त्यापैकी एक म्हैसूर राज्यात आणि दुसरा मध्यप्रदेशात स्थापन करण्यात येणार आहे. प्रत्येक कारखान्याची वार्षिक उत्पादन-क्षमता २ लाख टनांची असेल. दोन्ही कारखान्यांच्या यंत्रसामग्री-साठी व इतर साधनांसाठी मागणी नोंदविण्यास परवानगी देण्यात आली आहे.

मंत्र्यांच्या कचेऱ्या थंड राखण्यासाठी—दिल्ली येथील मंत्र्यांच्या कचेऱ्यांतून १९६९ एअरकंडिशनर्स चालू आहेत. त्यांची किंमत १०,००,००० रुपये भरेल. त्यांची मोजदाद चालू असतानाच आणखी १५३ एअरकंडिशनर्सची मागणी पुरवठा खात्याकडे आली आहे.

डोग्री शब्दकोश—श्री. एच. आर. पंधोत्रा ह्या डोग्री पंडिताने डोग्री भाषेतील ३३ हजार शब्दांचा कोश तयार केला आहे.

फिल्म इन्स्टिट्यूटचे डिप्लोमा होल्डर्स—फिल्म इन्स्टिट्यूटचा डिप्लोमा मिळालेल्या एकूण १४८ लोकांपैकी आता-पर्यंत फक्त ५९ जणांना नोकरी मिळाली आहे—मुंबईत ५५ जणांना, मद्रासमध्ये तिघांना आणि कलकत्ता येथे एकाला.

तुमची जिवाळ्याची बँक

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लिमिटेड

(११७७ बुधवार पेठ, पुणे २)

आपल्या ११६ शाखांनिशी आपल्या सेवेस सदैव सिद्ध.

विदेश विनिमय व एक्झिच्युटर आणि ट्रस्टीसेवा यांच्यासह

बँकिंगचे सर्व व्यवहार केले जातात.

अधिक माहितीसाठी आपल्या नजीकच्या शाखेला भेट द्या.

चिं. वि. जोग,
जनरल मॅनेजर.

शं. ल. किल्लोरकर,
अध्यक्ष.

हे पत्र पुणे पेठ शिवाजीनगर घ. नं. ९१५/१ आर्यभूषण छापखान्यात या वृत्तपत्राचे मालक श्री. श्रीपाद वामन काळे यांनी छापिले व 'दुर्गाधवास' ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. देकन जिमखाना), पुणे ४, येथे प्रसिद्ध केले.